

Viatge a la capital dels titelles, Charleville-Mézières

El director teatral Joan Baixas va vestit amb granota negra, enmig de deu dels seus alumnes del cap de setmana amb bates blanques i clares. Escenifiquen formes i coreografies entorn d'un gran mural de tela quadrat on dibuixen amb pintura la seva idea del món. Són estudiants d'art dramàtic i belles arts, però també individus d'algunes altres professions –i de totes edats– que viuen a les Ardenes franceses. Durant quatre dies s'han deixat portar per la proposta de l'escenògraf català, en el tancament de la setzena edició del Festival Mundial de Teatre de Titelles de Charleville-Mézières, que representa alhora el cinquantenari de la mostra internacional més important basada en els espectacles de titelles i objectes en moviment.

Baixas, que va ser el creador d'un certamen semblant a Barcelona, hi va venir per primera vegada el 1972 i l'any següent precisament inaugurava la trobada barcelonina a la seu de l'Institut del Teatre. De llavors ençà, hi ha faltat poques vegades, i en aquesta ocasió forma part de l'anomenat Focus Catalan que el festival d'aquesta regió fronterera amb Bèlgica ha decidit de dedicar a la producció de Catalunya i Mallorca. Es tracta d'una connexió lògica després de quatre decennis d'intercanvis entre tots dos països que ha vist com els titelles adquirien un estatus d'art adult i s'interrelacionaven amb la resta d'expressions contemporànies sense perdre la capacitat d'entreteniment.

“Aquesta és la capital dels titelles i ens hi sentim com a casa”, afirma Baixas, satisfet per la feina feta amb els seus alumnes actuals. Té la cara pintada de blanc i vermell perquè no ha pogut escapolar-se de la intervenció mútua entre els protagonistes de l'obra efímera. Ell la titula *Mapamundi-somriure* i la du a terme des dels anys 90

La ciutat de les Ardenes franceses ha celebrat el cinquantè aniversari del seu festival mundial, amb la presència d'una desena de companyies catalanes.

en llocs tan diferents com ara Estònia, Cuba i l'Índia. “L'única cosa en comú és la idea del mapamundi: polític, etnològic, demogràfic. Els proposo una idea del món i, llavors, ells la desenvolupen. Més que del món, parlen de la vida. Però de seguida es veuen coses com els exèrcits, el poder, la societat de consum... I també la reacció del públic”, explica aquest pioner, amb relació als contrastos que troba cada vegada.

El Festival Mundial de Teatre de Titelles ja fa cinquanta anys que s'organitza.

“A l'Índia, ho vaig fer amb una ONG d'educació de nens del carrer. Gent que s'han convertit en titellaires, fotògrafs, dissenyadors. I, quan els demanava la idea de món, es recordaven de la història de la seva vida. La seva visió del món era d'una ingenuïtat increïble: volien aconseguir la pau al planeta.” El resultat d'aquest diumenge al matí de setembre al parc Bayard és un rostre eixerit i confiat, que s'eleva al ritme de la rumba de Sabor de Gràcia llançada pel tècnic de so.

L'emplaçament és en una de les ribes del Mosa, el riu que travessa les dues poblacions de Charleville-Mézières unides en un sol municipi a mitjan anys 60. Va ser quan Charleville ja havia acollit el primer festival, el 1961. Des d'aquell moment, el certamen s'ha expandit territorialment i artísticament. En aquesta edició, celebrada del 16 al 25 de setembre, hi van acudir 132 companyies de 28 estats diferents només en la programació oficial, amb 152 espectacles. S'hi van poder veure des de mig centenar de grups francesos fins a titellaires de l'Europa occidental i oriental, l'Àfrica subsahariana, Nord-Amèrica, Llatinoamèrica, Israel, el Turkmenistan, l'Iran, Cambodja, Myanmar o Taiwan. En total, 600 artistes que projectaven la millor radiografia actual d'aquest circuit al món, amb tota mena de tècniques i per a tota mena de públic, petits i grans.

Des del parc Bayard de Mézières, Baixas i la seva companyia ocasional havien de desfilar després cap a la plaça Ducal de Charleville amb la resta de voluntaris d'aquesta festa de cloenda i acabar-se menjant un pastís gegant d'aniversari. La plaça Ducal, amb el seu empedrat, els edificis vells i els pòrtics, és l'autèntic epicentre d'aquesta manifestació. Durant aquests deu dies, dins la plaça i als carrerons del voltant s'hi concentren unes 150.000 persones. A més de la programació

oficial, un nombre similar de companyies integren la programació *off*, que es desplega tant a l'aire lliure com en sales tancades. Però la programació alternativa és gratuïta.

La representació oficial catalana era formada, a part de Baixas, per un altre veterà, Jordi Bertran, el *Retrete de Dorian Grey*, Cie Pelmanec, Produccions Essencials, Efimer, Ne Me Titere Pas, Centre de Titelles de Lleida i els mallorquins Disset Teatre, a més d'una xerrada de Toni Rumau. El sistema de funcionament del festival preveu que els habitants de Charleville-Mézières allotgin els artistes per a implicar la població en l'esdeveniment i per a fer-la alhora més viable econòmicament. Així ha estat des del primer dia.

Entre les exposicions que es podien visitar en aquest cinquantè aniversari, n'hi havia una al Museu de l'Ardena sobre el naixement de la tradició dels titelles en aquest indret. Jacques Felix en va ser l'introduïdor els anys 40 gràcies al seu aprenentatge al costat de Geo Condé, el primer d'elaborar a principi del segle XX titelles de roba per a representacions. En aquesta exposició, hi havia agrupats els models que va anar creant al llarg dels anys i les ceràmiques que també en va fer.

De fet, el municipi és la seu de la unió internacional de titellaires (Unima) i, des del 1981, en posseeix també l'Institut Internacional. Fruit d'aquesta concentració de recursos i organismes, el 1987 va néixer l'escola francesa superior de les arts dels titelles. I, seguint aquesta confluència d'iniciatives, els responsables del festival van acordar fa dos anys de passar de la periodicitat triennal a biennal. El creixement del nombre de propostes i la transversalitat creixent ho fan possible, en allò que –amb un concepte més ampli– ja s'anomena teatre visual.

Les tècniques s'amplifiquen cap a marionetes de fils, de taula, putxinellis, titelles de talla humana, màscares, ombres xineses, el bunraku oriental amb actors de negre, robots, vídeos o simplement objectes que es mouen i creen personatges i situacions. L'evolució ha fet que a molts artistes els sigui difícil de qualificar-los i les seves temàtiques atreguin tant la canalla com un públic adult i interessat per la crítica política.

L'escenògraf català Joan Baixas (vestit de color negre), envoltat dels seus alumnes de les Ardenes, davant el mural *Mapamundi-somriure*.

Aquest és el cas, per exemple, de l'australià Neville Tranter que, amb la seva companyia holandesa Stuffed Puppet Theatre, presentava aquest cop tres espectacles diferents: *Molière*, *Schicklgruber, alias Adolf Hitler* i *Punch and Judy in Afghanistan*. En aquest últim i a la manera britànica, Tranter feia parlar com a ventríloc putxinellis que representen *hooligans*, punks, camellers afganesos, soldats francesos, traficants i ànimes misterioses fins a arribar al Punch Ben Laden. Molt més àcid que els guinyols televisius, el ventríloc australià fa una autèntica demostració de com, a través dels ninots, es pot explicar per què a l'Afganistan la guerra no s'acaba.

En un estil estètic oposat però amb la mateixa intenció política, els francesos Théâtre du Rugissant van recrear a *Dans l'oeil du judas* (que es pot traduir tant 'pel forat de la porta', com 'pel forat de la hipocresia') els diversos apartaments d'un immoble com si fos una nova Rua del Percebe (o, en versió moderna, el *Delicatessen* futurista de Jean-Pierre Jeunet) amb la sensibilitat de les memòries d'un nen. La interacció entre els actors que interpreten els tite-

lles, la música en directe i el realisme de les imatges recorda que les èpoques d'estigmatització de les poblacions no són patrimoni del passat.

La via de Joan Baixas, quan actua tot sol, és la pintura i les arts plàstiques. Ex-col·laborador de Joan Miró, Antonio Saura o Joan-Pere Viladecans, l'altre espectacle que va escenificar en aquesta edició va ser *La música pintada*. Darrere una pantalla, en aquest espectacle es deixa emportar per la inspiració de l'impressionisme. "Ara que les avantguardes ja són història, trobo molt interessants els impressionistes. Però als espectacles no parlo mai del que signifiquen", corre a precisar Baixas.

Jubilat no fa pas gaire com a professor de l'Institut del Teatre de Barcelona, el degà català a la ciutat de les Ardenes té clar que vol fer d'ara endavant: "He dit que no vull entrar més a l'escola perquè hi he passat molt temps. No tinc ganes de fer-me vell a les aules. És en els espectacles que les coses són diferents." A Charleville-Mézières també l'esperen el 2013.

Vicenç Batalla